

НЕВЕНА ИВАНОВА РУСЕВА

**РАЗСЛЕДВАНЕ НА СМЪРТНИ СЛУЧАИ И ТЕЛЕСНИ ПОВРЕДИ,
НАСТЪПИЛИ ПРИ УПРАЖНЯВАНЕ НА ПРАВНОРЕГЛАМЕНТИРАНА
ДЕЙНОСТ**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**София
2017**

Дисертацията се състои от увод, четири глави и заключение. Обемът ѝ е 242 страници, в това число 5 таблици и 18 фигури и диаграми. Библиографията съдържа 135 заглавия - литературни източници и интернет ресурси.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 14.09.2017 г. от 14.30. часа в заседателната зала на Академията на МВР, гр. София, жк „Младост“ IV, бул. „Ал. Малинов“ № 1.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в стая 211, Академия на МВР.

**МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ
А К А Д Е М И Я**

НЕВЕНА ИВАНОВА РУСЕВА

**РАЗСЛЕДВАНЕ НА СМЪРТНИ СЛУЧАИ И ТЕЛЕСНИ ПОВРЕДИ,
НАСТЪПИЛИ ПРИ УПРАЖНЯВАНЕ НА ПРАВНОРЕГЛАМЕНТИРАНА
ДЕЙНОСТ**

**А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
на
Д И С Е Р Т А Ц И Я**

**ЗА ПОЛУЧАВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР“**

**по докторска програма
„Криминалистика“ от професионалното направление 3.6 Право**

**НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:
доц. д-р Людмил Руменов Георгиев**

**РЕЦЕНЗЕНТИ
проф. д-р Иван Владимиров Боев
проф. д-р Петя Борисова Шопова**

**СОФИЯ
2017**

Дисертацията е обсъдена и предложена за защита от катедрен съвет на катедра „Наказателноправни науки“ към факултет „Полиция“ при Академията на МВР – гр. София на 25.05.2017 г.

Дисертантът е докторант в катедра „Наказателноправни науки“ на факултет „Полиция“ при Академията на МВР – гр. София.

Изследванията за дисертационния труд са проведени в гр. Русе – Съдебна палата и в структурите на МВР.

Автор: Невена Иванова Русева

Редактор: Жанет Косева

Заглавие: „Разследване на смъртни случаи и телесни повреди, настъпили при упражняване на правно регламентирана дейност

Тираж: 20 бр.

Рег. № 4581р-652516.06.2017 г.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Актуалност на темата на изследването

Посегателствата срещу личността – лишаване от живот и накърняване на човешкото здраве, са обект на цялостна наказателноправна защита, предвидена в българското законодателство. За да бъде тази защита всеобхватна, в Наказателния кодекс е предвидена отговорност както за умишлените престъпления срещу живота и здравето на лицата, така и срещу непредпазливите актове срещу тях.

В настоящия дисертационен труд се обръща внимание на една специална категория непредпазливи посегателства срещу личността – такива, извършени при особена разновидност на непредпазливостта като форма на вината. Касае се за престъпления против личността, извършени във връзка с осъществяване на дейности, които са правнорегулирани и носят риск от увреждане. Престъпления, извършени при професионална непредпазливост.

Понятието „професионална непредпазливост“ е въведено в българската и руската правна доктрина през 40-те и 50-те години на XX век при разглеждане на въпросите, свързани с непредпазливо причиняване на смърт и телесни повреди във връзка с упражняването на определени професии и дейности, които поради естеството си представляват повишена опасност за живота и здравето на гражданите.

Телесните увреждания и смърт, причинени при професионална непредпазливост, са рядко явление в съвременния ускорен ритъм на ежедневието и затова законодателят е счел за необходимо да създаде специални наказателни състави за извършване на непредпазливо убийство и причиняване на тежка и средна телесна повреда, пряко свързани с изпълнението на дейности, които поради естеството си носят риск и представляват повишена опасност за живота и здравето на гражданите. В сега действащия Наказателен кодекс тези състави обхващат убийството при професионална непредпазливост – чл. 123 от НК и причиняване на средна и тежка телесна повреда при професионална непредпазливост – чл. 134 от НК.

За да се защитят живота и здравето на гражданите от инциденти и злополуки, настъпващи при изпълнение на дейности и занятия, които поради естеството си крият риск от увреждане, законодателно са регулирани и предприети редица предохранителни мерки посредством установени правила, които следва строго да се спазват в хода на тези осъществявани дейности, занятия и професии. Освен това са утвърдени нормативни изисквания за специалната квалификация и подготовка на лицата, които придобиват право да ги извършват.

Трудностите, които възникват при разследване на престъпления против личността, извършени при професионална непредпазливост, могат да бъдат разгледани в редица насоки, но като цяло те произтичат от това, че липсва изградена единна тактика и методика на разследване, която да спомогне за изграждането на също така единна и последователна система от действия по разследване, целяща да съдейства за усъвършенстване работата на разследващите и правоприлагащите органи и да повиши ефективността на процесуалната дейност. Методика, в която да се съдържат както комплексно изследване на теоретичните и практическите въпроси, свързани с установяването и реализирането на наказателната отговорност за извършени престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК, така и тактически правила и методически препоръки, които да бъдат информационен ориентир и помощен инструмент в дейността на разследващите.

Анализът на научната литература, свързана с тази тема, води до заключението, че изучаването на съществуващите теоретични разработки по въпроса за професионалната непредпазливост са посветени предимно на наказателноправните

аспекти на проблема и то при действието на стария НК (отм. през 1968 г.). Те не обхващат и не разглеждат разследването на непредпазливите телесни увреждания и непредпазливото убийство в тясно криминалистически аспект – от гледна точка на разработването на техники и тактики за разследване на престъпления от тази категория.

Настоящото изследване е *актуално и обосновано*, в научен и практически смисъл, насочено към оптимизацията и прилагането в практиката на една частна криминалистическа методика, основаваща се на проведени емпирични изследвания въз основа на анализ по конкретни наказателни производства и на анкетно проучване на разследващи полицаи, които са провеждали разследване на престъпления от посочения вид.

Цел и задачи на изследването

Цел на настоящата дисертация е да се изведе задълбочено познание за криминалистически значимите признаци на престъпленията против личността, извършени при професионална непредпазливост, посредством представяне и анализ на отделните състави на престъпленията, визирани в НК, както и при спазване на утвърдените в науката и практиката структура и рамка на всяка криминалистическа характеристика, да се достигне до извеждане на единна методика за разследване на тези престъпления.

Във връзка с постигане на тази цел, настоящият дисертационен труд има следните задачи:

- Да се извърши кратко материалноправно изследване на отделните видове престъпления срещу живота и здравето на лицата, извършени поради нарушаване на правилата, създадени, за да регулират реда и похвата на осъществяването им или други норми, регулиращи конкретна извършвана дейност, което да бъде основа за формулиране и извеждане на определение на понятието за престъпление, извършено при професионална непредпазливост;

- Да се обобщят обстоятелствата, подлежащи на установяване и доказване, като се конкретизира съдържанието им по съставите на престъпленията по чл. 123 и 134 НК;

- Да се направи характеристика на първоначалните следствени ситуации съобразно различни критерии, вкл. според вида на изпълняваната дейност, пряко свързана с увреждането на пострадалия и да се обобщят възможните типични общи и частни версии, както и да се формулират произтичащите от тях задачи за разследващите - разследващи полицаи, следователи и полицейски органи, във връзка с разследването на тези престъпления;

- Да се извърши своеобразно систематизиране на спецификата и видовете телесни увреждания, получавани в ситуации на т. нар. „производствен травматизъм“ и при „лекарски грешки“;

- Да се изследват първоначалните и последващи действия по разследване на разглежданите престъпления чрез изучаване на актовете от провеждането им и да се изведат тактически препоръки с оглед оптимизиране по-нататъшната практическа дейност на полицейските и разследващите органи;

- На база съдебната практика и изследваните и анализирани наказателни производства по чл. 123 НК и чл. 134 НК, както и въз основа на официалните статистически данни, публикувани от НОИ, да се изведат областите и сферите на дейност, в които най-често се допуска причиняването на смърт и телесни увреждания в резултат на професионална непредпазливост, както и най-честите причини, обуславящи извършването на този вид престъпления.

Предмет на изследването

Предмет на дисертационния труд е криминалистически анализ на престъпленията убийство и телесни повреди, извършени при професионална непредпазливост, причинност за тяхното извършване и извеждане на база обобщените познания за това на специфики и тактически особености при разкриването и разследването им.

Методи за изследване

При подготовката на емпиричните изследвания са изработени въпросници за обобщаване на информация, направен е избор на методи за обработката ѝ, както и на методи за набирането на информацията, като тази дейност е развита в следните насоки:

- Изучаване на наказателни производства, образувани по чл. 123 и 134 НК в Русенски съдебен район в шестгодишен период, вкл. изучаване на протоколи от провежданите процесуално следствени действия.

- Пряко участие в разследването на 1/4 от изследваните дела, образувани на територията на област Русе в същия период, както и наблюдение върху работата на разследващите по значителна част от останалите такива дела.

- Проведени анкети сред разследващи полицаи на територията на 14 от общо 28 областни дирекции на МВР в страната.

- Запознаване и изучаване на официалните статистически данни за настъпилите трудови злополуки по смисъла на КСО за област Русе, публикувани на електронната страница на НОИ, за периода 2010 – 2015 г.

Достоверността на резултатите от проведените изследвания, изведените заключения и препоръки се основават на база лично запознаване с общо 91 наказателни производства и анализ на 67 от тях - всички образувани по чл. 123 НК и чл. 134 НК на територията на Русенски съдебен район в периода 01.01.2010 – 31.12.2015г., както и на съдържанието на попълнените карти от проведено анкетно проучване на 70 разследващи полицаи от 14 областни дирекции на МВР в страната.

За обработката и анализа на събраната и обобщена информация са изготвени карти, съдържащи отговори от съставените въпросници. Същите, съобразно очакваните резултати, са въведени в програмите Microsoft Excel и SPSS за обработка и анализ на въведената информация чрез възможностите на статистическите и математическите методи.

Научна новост

Разследването на убийство и телесни повреди, извършени при професионална непредпазливост, е тема, която до настоящия момент не е била предмет на самостоятелно изследване в българската криминалистическа доктрина. Настоящият дисертационен труд съдържа първото цялостно разглеждане, изследване и анализ на елементите на криминалистическата характеристика на престъпленията по чл. 123 НК и чл. 134 НК, структурно извежда типичните следствени ситуации, характерни за тези престъпления и съответстващите на тези ситуации първоначални и последващи процесуално-следствени действия и оперативно-издирвателни мероприятия и включва препоръки за оптимизиране и повишаване качеството на работа в дейността на разследващите, полицейските и правоприлагащите органи.

Практическо значение на изследването

Настоящото изложение, разработено като частна криминалистическа методика за разследване на смъртни случаи и телесни повреди, настъпили при упражняване на правнорегламентирана дейност, представлява своеобразна форма на обобщаване на

научно утвърдени в теорията познания и обобщени резултати от проведените изследвания и изведените въз основа на тях препоръки за практическата дейност по разкриване и разследване на тези престъпления. Форма на обобщаване и препоръки, която не може и не следва да се приема като универсален модел за разследване, най-малко поради многообразието на средата, в която се развиват разглежданите непредпазливи посегателства и условията, обуславящи извършването им. Със сигурност обаче настоящата разработка може да разкрие възможности за решаване на поставените в конкретно дело задачи и да служи като основа за изграждане на версии, планиране на разследването, създаване на препоръки за най-ефективни действия по разследване и тактиката за тяхното провеждане.

Обем и структура на дисертацията

Обемът на настоящия дисертационен труд е 243 страници, в това число 5 таблици и 18 фигури и диаграми.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Съдържанието на дисертационното изследване се състои от увод, четири глави, които включват общо осемнадесет параграфа, заключение, библиография и приложения.

Увод	4
Глава 1. Понятие за професионална непредпазливост.	
Обстоятелства, подлежащи на установяване и доказване.....	13
§ 1. Обща характеристика на престъпленията убийство и телесни повреди, извършени при професионална непредпазливост.....	13
§ 2. Познавателни и правни аспекти на обстоятелства, подлежащи на изясняване и доказване.....	21
§ 3. Обстоятелства относно факта на престъплението и участието на обвиняемия в него.....	23
§ 4. Други обстоятелства, имащи значение за отговорността на обвиняемия.....	38
Глава 2. Криминалистическа характеристика на престъпленията убийство и телесни повреди, извършени при професионална непредпазливост.....	50
§ 1. Същност и структура на криминалистическата характеристика.....	50
§ 2. Начин на извършване на престъплението.....	51
§ 3. Време на извършване на престъплението.....	56
§ 4. Място на извършване на престъплението	58
§ 5. Особености на личностните характеристики на участниците в престъплението.....	61
Глава 3. Методически въпроси, свързани с образуване на наказателното производство по чл. 123 НК и чл. 134 НК.	
Следствени ситуации. Версии и планиране на разследването.....	67
§ 1. Получаване на съобщение за извършено престъпление.....	67
§ 2. Образуване на досъдебно производство.....	80
§ 3. Типични следствени ситуации.....	86
§ 4. Версии.....	104
§ 5. Планиране на разследването.....	115

Глава 4. Тактика на провеждане на някои типични действия по разследването на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК	123
§ 1. Оглед.....	123
§ 2. Разпит	148
§ 3. Назначаване на експертизи.....	168
§ 4. Други способи и средства за доказване.....	184
Заклучение	194
Списък на използвани и цитирани източници	202
Библиография	205
Приложение № 1.....	211
Приложение № 2	223

1. Глава първа от изследването е озаглавена „**Понятие за професионална непредпазливост. Обстоятелства, подлежащи на установяване и доказване при разследване на смъртни случаи и телесни повреди, извършени при професионална непредпазливост**“ и се състои от четири параграфа.

В първия параграф, озаглавен „*Обща характеристика на престъпленията убийство и телесни повреди, извършени при професионална непредпазливост*“ са изведени общите понятия, с които се оперира в дейността по разкриване и разследване на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК. Съобразно общите принципи и теоретични постановки, свързани със структурата на методиката на разследване на престъпления, при строго съблюдаване на правилата за способите за доказване в хода на дейността по разследване, съдържащи се в НПК и посредством извършеното кратко и общо изследване на елементите на съставите на разглежданите престъпления в материалноправен аспект, са направени обобщения за същността на престъпленията против живота и здравето на хората, извършени при професионална непредпазливост.

Параграф втори от дисертацията, озаглавен „*Познавателни и правни аспекти на обстоятелства, подлежащи на изясняване и доказване*“ съдържа теоретичен анализ на значението и ролята на доброто познаване основните белези на предмета на доказване в дейността по разследване от страна на разследващите органи. Изведени са трите основни групи законово определени обстоятелства, подлежащи на доказване в наказателното производство, очертани в текста на чл. 102 НПК и е подчертана необходимостта от спазване на процесуалните ред и форма, предвидени за използване на способите за доказване.

Трети параграф „*Обстоятелства относно факта на престъплението и участието на обвиняемия в него*“ е структурно обособен в две основни части. Първата се отнася до обстоятелствата, свързани с извършване на деянието и включва анализ и кратка наказателноправна характеристика на обективните признаци на престъпленията по чл. 123 НК и чл. 134 НК - изпълнителното деяние (начин на извършване на престъплението), упражняваните дейност или занятие да са правнорегламентирани; дейността или занятието да представляват източник на повишена опасност; време и място, причинна връзка и др. В хода на извършването материалноправно изследване, към всеки от обективните признаци на разглежданите престъпни състави са изведени отделните относими към деянието факти, които следва да бъдат открити и затвърдени в процеса по разследване. Втората част от параграф 3 на глава 1 от дисертационното изследване обхваща обстоятелствата, свързани със субективната страна на престъпленията по чл. 123 НК и чл. 134 НК. В нея се разглеждат двете основни разновидности на непредпазливостта като форма на вината и се подчертава особеното

значение на установяването им като субективен елемент от съставите на разглежданите престъпни посегателства в практическата дейност по разследване.

Параграф 4 от първата глава на дисертационния труд е със заглавие „*Други обстоятелства, имащи значение за отговорността на обвиняемия*“. В него се обсъждат останалите, относими към предмета на разследване на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК обстоятелства, които следва да бъдат установени и доказани, като същите са отнесени към отделните следствени ситуации, характерни за тези престъпления. При разглеждане на обстоятелствата относно характера и вредите, причинени с деянието, са изведени видовете увреждания, които могат да бъдат причинени при условията на т. нар. „производствен травматизъм“, както и отделните категории „източници“ на увреждане, отнесени към ситуацияите на лекарски или медицински грешки. По-нататък са изведени основните два вида вредоносен резултат – убийство по чл. 123 НК и телесните повреди по чл. 134 НК, разгледани, независимо от следствената ситуация и от сферата на дейност, в която са се развили събитията. В тази връзка са обсъдени съществуващите и утвърдени в наказателноправната доктрина медико-биологични признаци на убийството, тежката и средната телесна повреда. Разгледани са и други обстоятелства, установяването на които ще доведе до изясняване и доказване на останалите елементи от състава на престъпленията по чл. 123 НК и чл. 134 НК, които, разглеждани в своята съвкупност, са относими както към правилната им квалификация, така и при определяне на наказанието на извършителя – по отношение на смекчаващите и утежняващите обстоятелства, както и относно причините и условията, които са допринесли за извършване на тези престъпни посегателства. В заключение и обобщение на извършената характеристика на разглежданите състави е изведено определение за понятието „професионална непредпазливост“:

Престъплението убийство или телесна повреда, извършено при професионална непредпазливост, е това общественоопасно деяние - действие или бездействие, осъществено от лице, на което във връзка с извършване на дейност или занятие, които поради естеството си представляват източник на повишена опасност, е вменено да познава определени правила за поведение или съвкупност от такива правила, отнасящи се към конкретната дейност или занятие, неспазването или нарушаването на които са довели до причиняване на смърт, тежка или средна телесна повреда за пострадало лице.

Изводи:

Съобразно общите принципи и теоретични постановки, свързани със структурата на методиката на разследване на престъпления, при строго съблюдаване на способите за доказване в хода на дейността по разследване, съдържащи се в НПК, и посредством извършеното кратко изследване на елементите на съставите на разглежданите престъпления в материалноправен аспект, са направени обобщения за същността на инкриминираните престъпни деяния против живота и здравето на хората, извършени при професионална непредпазливост, както и обстоятелствата от предмета на доказване на тези престъпления, изясняването, установяването и доказването на които ще доведе до провеждане на тяхното обективно, всестранно и пълно разследване.

2. Глава 2 от дисертацията е със заглавие „**Криминалистическа характеристика на престъпленията убийство и телесни повреди, извършени при професионална непредпазливост**“. Състои се от пет отделни параграфа, четири от които разглеждат отделните криминалистически значими признаци на разглежданите престъпления.

Параграф 1 „*Понятие и структура на криминалистическата характеристика на престъпленията против личността, извършени при професионална непредпазливост*“ съдържа теоретична обосновка на същността на

криминалистическата характеристика на престъпленията. От една страна е подчертана необходимостта в структурата на криминалистическата характеристика на престъпленията убийство и телесни повреди, причинени при професионална непредпазливост, да бъдат включени елементи, които са взаимосвързани и отразяват типичното за този вид престъпления, а от друга страна - нуждата тези елементи да са подбрани така, че да бъдат ориентир за разследващите в процеса на доказване, изграждане на версии, планиране на разследването и др. От гледна точка на така изведеното съдържание на криминалистическата характеристика на престъпленията от даден вид, акцент на настоящия дял е търсенето на практическия смисъл на събирането на информация и анализа на връзките и закономерностите в нея. Това е възможно ако обобщенията и анализите са основани на изучаване на достатъчен брой случаи като отминали събития и проведени наказателни производства от следствената, прокурорската и съдебна практика. Обобщения за извършителя и пострадалия от престъплението, за обстоятелствата, довели до извършване на престъплението, за начина на извършване на това престъпление, както и за времето и мястото на извършването му. Само по този начин могат да бъдат установени зависимости и закономерности между елементите на криминалистическата характеристика, които да са в състояние да създадат като краен продукт практически знания и умения за разследващите в работата им по разкриването на престъпленията.

В параграф 2 „Начин на извършване на престъплението“ са разгледани теоретичните схващания за значимия за криминалистическата характеристика елемент „начин на извършване“ и необходимостта от познаването му като източник на информация за възникването и образуването на следите от едно престъпление. Същевременно е отразено обстоятелството, че при опитите към извеждането и изграждането на начина на извършване на престъплението като своеобразен признак от криминалистическата характеристика на разглежданите престъпления се наблюдава почти пълно отсъствие на криминалистически значими резултати, получени от проведените изследвания и анализи на наказателни производства, които могат да бъдат отнесени към определена категория, група или съвкупност от фактори, под чието въздействие се повтарят или реализират начините на извършване на разглежданите престъпни посегателства. Невъзможността от такова обобщаване е обусловена най-вече от факта, че на практика разглежданите престъпления могат да бъдат извършени, реализирани като престъпно събитие в неограничен по брой и вид сфери на дейност и области на изпълнение. Вредоносен резултат, причинен от непредпазливо изпълнение на правнорегламентирана дейност или занятие, носещи риск от опасност при изпълнението им, може да настъпи в точно толкова сфери и области на дейност, колкото такива сфери и области съществуват в обективната среда. В този смисъл колкото правни норми, регулиращи реда и начина за осъществяване на изпълняваните дейности съществуват, поне толкова нарушения (в различен вид и степен) на това изпълнение могат да бъдат реализирани. Особеностите, които се наблюдават във връзка с начина на извършване на престъпленията убийство и телесни повреди, извършени при професионална непредпазливост, се състоят в това, че престъпните посегателства от тази категория са обвързани със специфичната сфера и област на дейност, в условията на които са извършени. При всички случаи обединяващият признак е отрицателното отношение на извършителя към указаните правила за поведение, а начинът на извършване на престъпното деяние е обусловен от конкретно изпълняваната дейност.

Поради изведените по-горе причини и въз основа на анализа на проведените емпирични изследвания, начинът на извършване на престъплението се обсъжда само дотолкова, доколкото е изследвана връзката между настъпилия вредоносен резултат и

естеството на извършваната дейност. При изследване вида на проявената форма на непредпазливост се установи, че в 74 % от анализирани дела деянието е извършено при немарливо изпълнение на конкретната дейност или занятие, а в проведеното анкетно проучване 80% от анкетирани разследващи полицаи са посочили именно тази форма на непредпазливо посегателство, срещана в разследваните от тях досъдебни производства. Изведените числа водят до заключението, че престъпната самонадеяност като разновидност на непредпазливостта е тази специфична проява на отношението на извършителя на разглежданите престъпления, посредством която необосновано и безпричинно се negliжират създадените правила, регулиращи определена дейност, като той си създава увереност, че макар и нарушавайки тези правила, ще избегне настъпването на общественоопасни последици. По-нататък, във връзка с изучаване на начина на извършване на престъплението като елемент от неговата криминалистическа характеристика, са обсъдени двете форми на деянието като елемент от обективната страна на разглежданите престъпни състави – *действие* и *бездействие*.

Подчертана е невъзможността при изучаване на *бездействието* като поведенчески акт посредством криминалистически анализ, да бъдат установени обективните и субективни детерминанти, въздействали върху извършителя във връзка с извършеното от него престъпно посегателство. В тази връзка е отбелязана липсата на похвати и възможности да бъде изведена обобщена информация за престъплението, извършено при тази форма на деянието, тъй като въздържането от действия не притежава своя структура и елементи, посредством изучаването на които да се достигне до обобщени познания. Именно по тази причина в криминалистическата теория *бездействието*, като своеобразен подвид на начина на извършване на престъплението, не е включено в структурата на този признак на престъплението. В края на разглеждания дял е посочена възможността престъпления от разглеждания вид да бъдат осъществени както чрез действие, така и чрез бездействие, в съвкупност от двете форми на изпълнителното деяние, като в практиката не са редки случаите, когато е налице такава смесена форма.

Параграф 3 от втора глава на дисертационния труд е озаглавен „*Време на извършване на престъплението*“. В него се обсъжда значението на времето като елемент от криминалистическата характеристика на престъпленията убийство и телесни повреди, извършени в условията на професионална непредпазливост и като информационен източник. В контекста на разглежданите престъпни състави времето на извършване на престъплението е разгледано в няколко аспекта: като време, в което започва осъществяване на правонарушението/неспазването на правната норма, регулираща конкретна дейност, и продължава до момента на получаване на увреждането с условието това правонарушение да е причина за увреждането; като време, в което е възникнал инцидентът, довел до увреждането и на трето място - от гледна точка на времето на настъпване на вредоносния резултат – смъртта или телесната повреда. Изведени и обсъдени са резултати от проведените емпирични изследвания, от които се достига до обобщения, относими към криминалистически значимия елемент време.

Параграф 4 е със заглавие „*Място на извършване на престъплението*“. В него са обсъдени различните схващания в теорията на понятията „местопрестъпление“ и „местопроизшествие“, след което същите са отнесени към разглежданите престъпни посегателства срещу личността. Изследването и познаването на този елемент от криминалистическата характеристика на престъплението позволява както изграждането и обсъждането на версии съобразно вида и сферата на изпълнявана дейност, така и възможността да бъдат изведени заключения за най-рисковите места на извършване на тези престъпления, които имат не само предназначение да са ориентир на

разследващите, но са от значение и при организирането на превенцията на това престъпление. Отражена е особената роля на познаването на предназначението на мястото, в което е осъществявана дейността / занятието, тъй като посредством такова познаване се повишава степента на вероятност да се достигне до изводи, че в определен час от денонощието там се е случило разследваното събитие и е възможно да се установят повече свидетели и повече значими за делото обстоятелства и факти. Посочено е и друго значение за мястото на престъплението, а именно - от гледна точка на установяване на връзки между пострадалия и извършителя. След извеждане на резултати, получени от проведени изследвания, е отбелязана специфична особеност, срещана при разследването на телесни увреждания, причинени при професионална непредпазливост - обстоятелството, че не винаги мястото на причиняване на престъпния резултат – смърт или телесна повреда, е идентично с мястото на извършване на нарушението на правната норма, регулираща дейността, в резултат на чието нарушение е увреден пострадалият.

Последният, параграф 5 от втора глава носи заглавие „*Особености на личностните характеристики на участниците в престъплението*“. В него е подчертано мястото на изучаването на личността на престъпника – в системата на науката Криминология. Паралелно с това е изведено особеното значение на познаването на структурата на този криминалистически значим елемент – личността на извършителя на престъпление, тъй като това познаване дава възможност за едно своеобразно очертаване, формиране на неговия профил. Видно от резултатите от проведените емпирични изследвания извършителят на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК е на възраст между 36 и 55 години, образован и правоспособен мъж (в 86 % от изследваните дела), извършил непредпазливо причиняване на смърт, средна или телесна повреда другиму при форма на вината немарливост (в 73 % от делата). Анализът на структурата на личността на извършителя на убийство или причиняване на телесна повреда, извършени при професионална непредпазливост, в настоящата дисертация се извършва по следните елементи: демографски данни: пол, възраст, образование, социално и семейно положение, професионална принадлежност и др.; икономически данни: данните за трудовата заетост, професионални знания, опит, квалификация, правоспособност и др. и данни за предшестваща престъплението престъпна дейност: данни за наличие или липса на предходни осъждания, техния вид и брой, наличието на предходни криминални прояви, които не са завършили със съдебен процес и др. По-нататък в същия параграф се изучава личността на пострадалия от извършеното престъпно посегателство и отношенията му с извършителя на това посегателство, както и вида, размера и характера на причинените с извършеното престъпление вреди. Научното и приложно значение на информацията за пострадалия включва следните елементи: информация за личността, съдържаща демографски, икономически, психологически данни, както и такива за наличието или липсата на престъпна дейност, осъществявана преди лицето да пострада от престъпното нарушаване на нормите, регулиращи упражняването на конкретна дейност, занятие или професия; информация за предходни случаи на инциденти с пострадал същото лице и при сходни обстоятелства; информация за предкриминалното му поведение; за връзката между пострадалия и извършителя на престъплението, както и изследване на отношенията между двамата.

Изводи:

Извеждането и систематизирането на структурирана криминалистическа характеристика на престъпленията убийство и телесни повреди, извършени при професионална непредпазливост, е направено с цел тя да служи като практически ориентир на разследващите в тяхната работа и представлява своеобразна рамка, в

която се съдържа основните групи признаци, подлежащи на разкриване и изследване в хода на дейността по разкриване на тези престъпления. Въз основа познаването на отделните признаци на разглежданите престъпни състави криминалистическата характеристика е тази научна и практическа основа, която ще подпомогне разследващите и оперативно-издирвателните органи при формирането на версии, извеждане на следствия, планиране на разследването и извършването на процесуални и извънпроцесуални действия, насочени към проверка на построените версии. Основа, служеща като своеобразно ядро в познавателната дейност, насочена към установяване на обстоятелствата, подлежащи на доказване в наказателното производство.

3. Трета глава „Методически въпроси, свързани с образуване на наказателното производство по чл. 123 НК и чл. 134 НК. Следствени ситуации. Версии и планиране на разследването“ се състои от пет параграфа.

В параграф 1 „Получаване на съобщение за смъртен случай или телесна повреда, установени във връзка с извършване на правнорегламентирана дейност“ под формата на препоръки е отделено особено място на реда за провеждането на извънпроцесуални действия и хронологичната последователност на извършването на комплекс от мерки, които следва да бъдат предприети след като в дежурната част на съответното подразделение на МВР бъде получено съобщение / сигнал за настъпила смърт или телесно увреждане, причинени по време, във връзка или свързани с извършването на някаква дейност. Изведени са основните групи лица, от които може да бъде направено съобщение за извършено престъпление от разглежданата категория - от работници / служители – колеги на пострадалото лице или от неговия ръководител; от медицински лица, приели пострадалия в съответно болнично заведение; от граждани, станали случайни свидетели на инцидента; от служители при Дирекция „Инспекция по труда“, които първи са били уведомени за настъпилата злополука; от самия пострадал или негови близки, направено на значително по-късен етап, след като е изминал определен период от време от настъпване на инцидента. Посочени са резултатите от проведените изследвания, видно от които в условията на т. нар. производствен травматизъм, най-често срещаният начин на съобщаване за възникналия инцидент, респ. увреждането, е това, направено от колегите или прекия ръководител на пострадалия (в 72 % от изследваните дела). По-малък брой са съобщенията, направени от медицинските лица, приели в съответно лечебно заведение пострадал от злополука, възникнала при изпълнение на трудова или друга нормативно уредена дейност (при 12 % от изследваните дела). Значително по-рядко са направените съобщения от други лица – случайни граждани, служители при Дирекция „Инспекция по труда“, самия пострадал или негови роднини. По нататък в хронологичен порядък, под формата на препоръки са изведени основните „групи“ взаимосвързани обстоятелства, които приемащият съобщение за извършено престъпление от разглеждания вид следва да изясни. Тези обстоятелства са структурирани в следните насоки: с оглед запазване на местопроизшествието; с оглед събиране на информация относно времето, мястото, участниците в инцидента и начина на възникването му и запазване на информация по случая; във връзка с необходимостта от уведомяване на съответни институции, организации и лица, имащи отношение към случая, за настъпилия инцидент; по отношение на вземането на мерки с оглед предотвратяване на по-нататъшни и/или по-големи щети и предприемане на евакуационни действия на застрашени лица; предприемане на мерки с оглед недопускане на риск от увреждане живота и здравето на екипа, който ще извърши процесуално-следствени действия; необходимостта от координация и поддържане на постоянна връзка между пристигналите на място полицейски служители и дежурната част (ОДЧ); необходимостта от координация и

непосредствен контакт с болничното заведение, където е прието и настанено пострадалото лице, с оглед информиране за състоянието му или във връзка с настъпила смърт на пострадалото лице; уведомяване близките на пострадалото лице; предприемане на мерки с оглед недопускане на обмен на информация, коментари, предположения, анализи и заключения във връзка с инцидента между служителите, запазващи местопроизшествието, както и даване на информация по случая на намиращи се на място представители на медии, свидетели, случайни граждани и други лица; сформирание на дежурна оперативна група и определяне състава ѝ; други последващи действия.

Параграф 2 *„Образуване на досъдебно производство“* е посветен на въпросите, свързани с образуването на досъдебно производство за престъпления срещу личността, извършени при професионална непредпазливост. Разгледани и обсъдени са най-често срещаните в практиката (въз основа на резултатите от проведените изследвания) законни поводи за образуване на досъдебно производство. При възникване на внезапно, неочаквано събитие с характер на инцидент, злополука или авария, в резултат на което е настъпила смърт или е причинена средна или тежка телесна повреда на лице, най-вече при дейности, свързани с производство, строителство, ремонт и др., най-често срещаният в практиката законен повод за образуване на досъдебно производство от предвидените в НПК е посоченото в чл. 208, ал. 1 НПК съобщение за извършено престъпление. От анализа на информацията, събрана в проведеното изследване на образувани и приключени наказателни производства, е видно, че съобщенията, послужили като законен повод за образуване на досъдебно производство за увреждания, получени при производствен и друг вид травматизъм, са направени от свидетели – очевидци или колеги на пострадалия – в 2/3 от изследваните наказателни производства. В по-редки случаи тези съобщения са подадени от медицинските лица, приели постъпилите по спешност пострадал в медицинско заведение - 12 %, като най-малък е броят на постъпилите съобщения от страна на близки на пострадалия. Характерно за уведомяване посредством изпращане на съобщение от страна на близките на пострадалия или от самия пострадал е при делата, образувани във връзка с твърдение за извършена лекарска / медицинска грешка или немарливо отношение, довело до увреждането или смъртта в социално заведение, където пострадалият е бил под грижите на съответни длъжностни лица. При дела за причинена смърт или телесно увреждане, настъпили в резултат на професионална непредпазливост, останалите законни поводи като източници на сведения за извършено престъпление, предвидени в чл. 208, т. 2 – 4 НПК, се срещат изключително рядко – едва в 1 % от изследваните наказателни производства. По-нататък в изложението е отделено място на другото, кумулативно посочено в НПК, условие за поставяне на началото на наказателно производство – наличието на достатъчно данни. Обсъден е количественият критерий за наличната „достатъчност“ на данните при получаване на информация за извършено престъпление и са изведени препоръки за оптимизиране дейността на служителите на МВР, които получават такава информация (извършване на извънпроцесуални действия с оглед своевременно и адекватно изискване и приобщаване на относимите към случая фактически данни).

В параграф 3 *„Типични следствени ситуации“* са разгледани основните категории (видове) обстановка и среда на извършеното престъпно посегателство, отнесени към утвърдените в криминалистическата наука структурни модели. Основните видове следствени ситуации, формиращи се в началния етап на посегателства срещу личността при професионална непредпазливост, са систематизирани по следните признаци: във връзка с времето и начина на получаване на съобщение за извършено престъпление; свързани с поведението на извършителя на

престъплението по отношение причинения резултат, свързани с инсценировка и на пето място – следствени ситуации съобразно спецификата на изпълняваната към момента на увреждането дейност. Ситуациите от отделните групи са обсъдени като са взети предвид различните, срещани в практиката обстановка и среда, в които са се развили разследваните събития и са приложени резултатите, получени от проведените емпирични изследвания.

Параграф 4 „Версии“ разглежда въпросите, свързани с построяването, обсъждането, анализа, проверката и оценката на версиите, вкл. и отхвърлянето на вече построени такива в процеса по разкриване и разследване на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК. Обсъдени и изведени са основните източници на версии при разглежданите посегателства срещу личността, а именно: такива, съдържащи се в съобщението за извършеното престъпление, данните от предварителната беседа със свидетелите - очевидци, информацията за спецификата на дейността, извършвана към момента на увреждането, както и протоколът за оглед на местопроизшествието, а в последствие и от съдебномедицинската експертиза. Систематизирани са основни групи следствени версии, като критерии за обособяване на отделните категории са: личността на извършителя на престъплението; личността на пострадалия; причините за възникване на инцидента, аварията или злополуката, в резултат на които е/са настъпили смъртта или увреждането, отнесени към сферата на дейност, в която са се развили събитията.

Пети параграф от трета глава на дисертационния труд „Планиране на разследването“ съдържа анализ на прогностичната мисловна дейност по набелязване на задачи и определяне на способности и участници за тяхното изпълнение в процеса на работата по разкриване и разследване на престъпления. В тесен практически аспект, разгледан под формата на препоръки, са изведени основните тактически насоки, които разследващите органи следва да изпълняват в процеса на работа по наказателни производства от разглежданите в дисертацията. Планиране на разследването на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК е обсъдено от гледна точка на характерните за този вид престъпни посегателства следствени ситуации, като съобразно всяка от тях в хронологичен порядък са изведени въпросите, подлежащи на установяване и доказване, процесуалните и извънпроцесуалните способности и средства, които следва да бъдат използвани и кръгът от лица, които следва да бъдат ангажирани с тяхното изпълнение. Обсъдени са резултатите от проведеното анкетно проучване, които сочат към извод за сравнително широкото приложно поле на планирането в практиката като метод за създаване на организация за провеждане на разследването

Изводи:

Въпросите, свързани с образуването на досъдебно производство за престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК, характерните за тези престъпления следствени ситуации, планиране на тяхното разследване и извеждане на версии, които да бъдат обсъдени, проверени и оценени в хода на разследването, са неизменна част от структурното изграждане и формиране на всяка частна криминалистическа методика. В дисертационния труд, посредством анализа на изследваната съдебна практика и резултатите от извършеното анкетно проучване, се стига до заключение за необходимостта от внимателно проучване и познаване на изходната информация още след получаване на сигнала за извършено престъпление от разглеждания вид – поставено в изложението изискване, спазването на което ще даде основата за провеждане на едно обективно, правилно конструирано и „облечено“ в императивно установения процесуален ред разследване. Именно използването на първоначалната изходна информация за извършено непредпазливо престъпно посегателство над личността, познаването на характерни следствени ситуации, типични за тези

посегателства, съставянето на план за разследване в зависимост от тези ситуации, както и от гледна точка на конкретиката, и не на последно място – изграждането на версии въз основа на получените източници на информация, са тези взаимосвързани помежду си звена, които в съчетание с използването на предвидените в НПК средства и способности за доказване, предпоставят успешното приключване на разследването.

4. Глава 4 от дисертацията е със заглавие „**Тактика на провеждане на някои типични действия по разследването на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК**“. Състои се от четири параграфа, първите три от които разглеждат основните, типични действия по разследване, предвидени в НПК като самостоятелни способности за доказване, а в последния се обсъждат останалите такива способности.

Параграф 1 „Оглед“ съдържа кратко изложение за същността, целта и видовете оглед, които могат да бъдат извършени в дейността по разследване на престъпления, както и особеното значение на този способ за доказване в работата по дела от разглежданата категория. Структурно са обособени отделните етапи, които включват провеждането на оглед на местопроизшествие в практическата дейност по разследване на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК, като са взети предвид следствената ситуация, в която са се развили събитията и сферата на дейност, във връзка с изпълнението на която са причинени смъртта или увреждането. Изтъкната е особената роля на огледа на местопроизшествие в насока на обстоятелството, че в значителен дял от изследваните наказателни производства е проведен като първоначално и неотложно следствено действие. По-нататък, в отделни категории, са обсъдени спецификите на провеждане на оглед, отнесени към съответните области и сфери на дейност, при изпълнение на които е причинен вредоносния резултат – на машини, апарати, уреди и други технически съоръжения; при дейности, свързани със строителство на сгради и съоръжения и извършване на строително монтажни работи; при дейности, свързани с работа на височини; при изкопни работи; при взривни дейности и дейности, свързани със съхраняване, експлоатация, транспортиране и товаро-разтоварване на боеприпаси и взривоопасни материали; при дейности, свързани с транспортиране, преработка и съхраняване на горива, моторни масла, смазочни материали и други огнеопасни товари (петролни продукти), вкл. в района на бензиностанция, газстанция; при дейности, свързани с електрически системи и заваръчни работи; дейности, свързани с химическата промишленост и др. При анализ на изброените дейности в дисертационния труд са изведени конкретни данни и резултати от проведените изследвания, с които се онагледява значението и приложението на огледа в дейността по разследване на престъпления при посочените условия и среда. Разгледани са техническите способности и средства, използвани при провеждане на оглед на местопроизшествие, и са обсъдени останалите, предвидени в НПК видове оглед – на предмети и лица.

Втори параграф от глава 4 на дисертацията „Разпит“ е посветен на същността, етапите, през които преминава и спецификата на провеждане на разпита като способ за доказване и своеобразен познавателен процес в хода на разследване на престъпления от разглеждания вид. При обсъждане на разпит на свидетел е направена своеобразна систематизация на „категиите“ свидетели, показанията на които са от особено значение за тяхното разкриване и разследване. В първата група свидетели са обсъдени тактиката на провеждане и особеностите, които следва да се имат предвид при разпита на пострадал, най-вече при извършени престъпления по чл. 134 НК, т. е. лицето, на което е причинена тежка или средна телесна повреда. Засегнати са особеностите, които съпътстват както подготовката и планирането на разпита, така и същинското му извършване и са изведени тактически препоръки, относими към субективните

специфики, характерни за тези свидетели. По-нататък е обсъдена тактиката на провеждане на разпит на свидетели-очевидци на извършеното престъпление – друга, самостоятелно разгледана категория, като отново е обърнато внимание на особеното положение, в което са поставени тези свидетели, най-вече поради зависимост или проява на колегиалност и съпричастност към извършителя на разследваното престъпно посегателство. Последната група свидетели, разгледани в настоящия параграф, стоят извън обсъдените по-горе категории, като именно те са тези, които въз основа на притежавани знания и компетентност могат да допринесат за изясняване на редица обстоятелства, значими за разследването. По-нататък е разгледана тактиката на провеждане на разпит на обвиняем, като са подчертани и разгледани особеностите, които следва да се имат предвид при планирането и провеждането на това действие по разследване. Обсъдени са насоките, в които може да протече разпита на обвиняем при ситуации с конфликтен и безконфликтен характер, както и тактиката на провеждането съобразно тези ситуации.

Параграф 3 „*Назначаване на експертизи*“ обръща широко внимание на един от основните способи за доказване в наказателния процес – съдебните експертизи. Същите, назначавани при разследване на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК, са сведени до четири категории: Съдебномедицински експертизи; Съдебно технически експертизи; Криминалистически експертизи; други съдебни експертизи. Подробно и изчерпателно е разгледана всяка от изведените отделни категории. При обсъждане на съдебномедицинските експертизи е подчертано, че същите са задължителни по смисъла на чл. 144, ал. 2, т. 1 и 2 от НПК. Назначават се, когато възникне съмнение относно причината за смъртта и характера на телесната повреда, а при разследването на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК такова съмнение винаги съществува. Разгледани са основните въпроси, които подлежат на установяване в процеса на разследване: установяване на причината за настъпване на смъртта; установяване характера на телесната повреда и установяване на способността на обвиняемия или свидетеля с оглед на неговото физическо състояние правилно да възприема фактите, които имат значение за делото, и да дава достоверни обяснения / показания по делото. При разглеждане на всяка от тези групи въпроси са обсъдени и поставени конкретни такива, отнесени към следствените ситуации, които са характерни за престъпленията срещу живота и здравето, извършени при професионална непредпазливост. При анализ и изследване на съдебно техническите експертизи като самостоятелен клас е изведено многообразието и приложението им при разследване на престъпления от разглеждания вид. Същите са систематизирани в отделни категории, а в процеса на обсъждането им са изведени основните въпроси, които могат да подлежат на обсъждане и задачите, чието решаване се очаква с тяхното извършване, както и сферите на дейност и областите на изпълнение, в които може да бъде срещната необходимостта от назначаване на тези експертизи. По-нататък е обсъдено значението на криминалистическите експертизи при разследване на убийство и телесни повреди, извършени при професионална непредпазливост и особено същественото място, което заемат при изследване на конкретни видове веществени доказателства посредством използване на съответните познания на експертите-криминалисти и съобразно естеството на поставените въпроси. В последната изведена категория съдебни експертизи е обърнато внимание на съдебната химическа и физико-химическа експертиза и съдебно психиатричната и психологична експертиза. В процеса на обсъждане и анализ на съдебните експертизи като способ на доказване в наказателни производства от разглеждания вид са изведени резултати от проведените изследвания - анализ на дела и анкетно проучване. Посредством направени корелационни връзки между отделните въпроси е достигнато до редица изводи, един от които напълно

подкрепя изложеното в дисертацията твърдение, че именно съдебните експертизи (определяне на вещо лице от съответната област, времето на тяхното назначаване, срокът на извършването им и др.) съществено допринасят за бавното и тромаво разследване на тези престъпления и създават затруднения у разследващите. В тази връзка са направени конкретни препоръки към практическата дейност, изведени както от утвърдени публикации по темата, така и от личния опит на автора.

В параграф 4 „**Други способности и средства за доказване при разследване на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК**“ са обсъдени останалите, предвидени в НПК способности за доказване, като същите са отнесени към разглежданите престъпни състави. Отново са приложени резултатите, получени от проведените емпирични изследвания във връзка с извършването на тези обсъждани способности за доказване и са изведени тактически препоръки за провеждането им. На първо място са обсъдени претърсването и изземването като два отделни способа за събиране на доказателства, които поради естеството на връзката си и хронологичната последователност на тяхното извършване в НПК се разглеждат в единство. На следващо място е разгледана тактиката на провеждане на следствен експеримент, отнесена към разглежданите престъпни състави от НК. В широк аспект е обсъден един важен момент от процеса по разследване на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК, а именно - изискването и приобщаването към материалите от разследването на писмени справки и документи, съдържащи относима към предмета на разследване информация. Освен че са посочени процесуалните способности, посредством които може да стане това, е изградена своеобразна структура на видовете документи и информация, които могат да бъдат от значение за дела от разглеждания вид. Систематизирането отново е направено във връзка с конкретната следствена ситуация, в средата на която са се развили изследваните събития, но е съобразено и с областта и сферата на дейност, в границите на която е станало това. В заключителната част на четвърта глава от дисертацията е обсъдено взаимодействието на разследващите с оперативно -издирвателните структури в МВР и е направен анализ на резултатите от проведените изследвания, които сочат необходимостта и особеното значение на това взаимодействие. Подчертано е, че именно благодарение на извънпроцесуалната дейност, осъществявана от тези органи – полицейски служители от съответните структури на МВР, цялостният процес - от получаване на съобщение за извършено престъпление, до изготвяне акта на прокурора за приключване на разследването в досъдебната фаза на наказателното производство, посредством реализиране на комплекс от взаимосвързани способности и средства, насочени към изясняване и установяване на относими към предмета на разследване обстоятелства, може да се достигне до извършителя на престъплението с оглед реализиране на наказателната му отговорност.

Изводи:

Изброяването и анализът на типични способности и средства, използвани при разследване на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК, вкл. и необходимостта от взаимодействие със структурите на МВР с оглед възлагане и реализиране на оперативно-издирвателни мероприятия и обобщаването на данни, получени от проведените изследвания, позволяват извеждането на общи препоръки и насоки в дейността на разследващите органи в работата им при установени престъпни посегателства от разглеждания вид. Посочените тактически особености посредством използване на изведените криминалистически, технически и тактически правила позволяват на разследващите и правоприлагащите органи да разполагат с една теоретична основа, своеобразен шаблон, който да използват в практическата си дейност, свързана с разследване на престъпления от разглеждания вид.

В Приложение № 1 към дисертацията се разглежда проведеното емпирично социологическо изследване на тема: *„Особености при разследване на престъпления срещу личността, извършени при професионална непредпазливост“*. За целите на изследването е използвана специфична техника - анализ на съдържанието (контентанализ). Същото обхваща общо 91 наказателни производства (единици на наблюдение) и анализ на 67 от тях - всички образувани по чл. 123 НК и чл. 134 НК на територията на Русенски съдебен район в периода 01.01.2010 г. – 31.12.2015 г. От посочения общ брой – 91 наказателни производства 27 са образувани в Окръжна прокуратура Русе по чл. 123 НК, във връзка с установени през 2010 година смъртни случаи на лица (по-голямата част от които са малолетни и непълнолетни), които са били настанени в Дом за деца с тежки умствени и физически увреждания в с. Могилино, общ. Две могили, обл. Русе. Всички тези 27 наказателни производства са образувани в кратък период от време (в рамките на 2010 г.) и се отнасят за идентични случаи, при които 27 лица, всички с тежки психически и/или физически заболявания, са намерили смъртта си при неизяснени обстоятелства, по време, когато са се намирали под грижите на персонала от институцията. Образоването на досъдебните наказателни производства (следствени дела) е провокирано от установени от репортер на телевизия ВВС и впоследствие излъчени във филм от същата телевизия множество смъртни случаи на деца от социалната институция, което е дало повод за изготвяне на Заповед № 523/02.03.2010 г. на главния прокурор на Р България за извършване на проверка в ДДМУИ „Света Петка“ - с. Могилино. Поради „кампанийния“ характер при образоването на тези наказателни производства, след приключване на горната проверка, повлиян от висок медиен интерес и провокиран от натиска на международни и български правозащитни организации, при анализа на всички 27 наказателни производства, се установи, че всички те притежават абсолютно идентични признаци по отношение времето и начина на образуване, използваните способности за доказване, периода, в който е извършено разследването, начина на приключването им (с постановление за прекратяване) и т. н. Именно по тази причина и с оглед обективността на настоящото изследване, в същото не са включени всички 27 броя наказателни производства, а се съдържа анализ на 3, произволно избрани от тях. В настоящото изследване не са включени и анализирани досъдебните производства, които са образувани в указания период – 2010 г. – 2015 г. и на основание чл. 244, ал. 1, т. 2 НПК са спрени с постановление на прокурора, поради това, че не е разкрит извършителят на престъплението. В обсъжданото приложение към дисертацията са включени програмата за провеждане на изследването, таблица, съдържаща въпросите, по които са изследвани разглежданите дела и отговорите по тези въпроси в процентно изражение, както и графики и диаграми, визуализиращи резултатите от изследователската дейност. За обработката и анализа на събраната и обобщена информация са изготвени карти, съдържащи отговори от съставените въпросници. Същите, съобразно очакваните резултати, са въведени в програмата Microsoft Excel за обработка и анализ на въведената информация чрез възможностите на статистическите и математическите методи.

Приложение № 2 се отнася към проведеното анкетно проучване на държавни служители в МВР, изпълняващи длъжността „разследващ полицай“, общо 70 лица. Извършено е в 14 областни дирекции на МВР в страната, като подборът на същите е съобразен със система от показатели съобразно данните и статистиката за възникнали през периода 2010 год. – 2015 г. на територията на Република България тежки промишлени и производствени аварии, както и други непредпазливи посегателства върху живота и здравето на хората, извършени в условията на професионална непредпазливост. Изследването е проведено по програма, утвърдена от главния

секретар на МВР и в същото са обхванати областни дирекции на МВР с ниски, средни и високи индекси на горепосочените показатели, като стремежът е структурата на извадката да е максимално близка (сходна) с тази на генералната съвкупност. Набирането на първични данни за анализа е осъществено посредством метода на пряката груповата анкета. В приложение № 2 са включени програмата за провеждане на изследването, посочване на въпросите, включени в анкетните карти и отговорите на тези въпроси, както и таблици, графики и диаграми, визуализиращи резултатите от изследователската дейност. За обработката и анализа на събраната и обобщена информация са изготвени карти, съдържащи отговори от съставените въпросници, които са въведени в програмите SPSS и Microsoft Excel за обработка и анализ на въведената информация чрез възможностите на статистическите и математическите методи.

III. ОБЩИ ИЗВОДИ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ

Приноси в дисертационния труд

1. Научни приноси

- Трудът се явява първото самостоятелно и цялостно изследване по въпроси, свързани с разследването на престъпления против личността, извършени при професионална непредпазливост. В този смисъл той обогатява и актуализира криминалистичната теория, позовавайки се и на анализа на специализирана литература от десетки автори;

- Направен е наказателноправен анализ на разглежданите престъпни състави по чл. 123 НК и чл. 134 НК;

- За първи път в доктрината е изведено определение на понятието „професионална непредпазливост“;

- На основата на двете извършени представителни емпирични изследвания са обективирани данни за криминалистически значимите признаци на разглежданите престъпления – начин, време и място на извършване на престъплението, особености на личността на извършителя, както и на пострадалия от осъществения престъпен акт.

- Разгледани и обсъдени са ефективността на водените досъдебни производства, както и проблемите на разследващите в дейността им от изследваната сфера на работа.

2. Практико-приложни приноси

- Настоящото изследване, разработено като частна криминалистическа методика, представлява своеобразна форма на обобщаване на научно утвърдени в теорията познания и обобщени резултати от проведените изследвания и изведените въз основа на тях препоръки за практическата дейност по разкриване и разследване на тези престъпления.

- Дисертационният труд разкрива възможности за решаване на поставените в конкретно дело задачи и може да служи като основа за изграждане на версии, планиране на разследването, създаване на препоръки за най-ефективни действия по разследване и тактиката за тяхното провеждане.

- Изследването позволява съобразяване в практическата дейност на разследващите органи на изградената структура и изведената в хронологичен ред последователност на провеждане на действия по разследване, отнесени към съответната следствена ситуация.

- Под формата на препоръки са изведени основните извънпроцесуални действия, които в хронологичен ред и при определена последователност следва да

бъдат извършени от правоохранителните органи при получаване на съобщение за настъпило увреждане или смърт при професионална непредпазливост.

- Поставените в дисертационния труд примерно изброени задачи, поставяни за решаване при назначаване на съдебни експертизи, може да подпомогне разследващите и правоприлагащи органи съобразно конкретиката на разследваното престъпление.

- Въз основа на анализа на резултатите, получени от проведените емпирични изследвания, са изведени заключения и препоръки с оглед оптимизиране дейността на разследващите във връзка с работата им по дела от разглежданата категория.

Изводи и предложения

Изводите и предложенията, които могат да бъдат изведени от дисертационното изследване, произтичат от поставените от автора цел и набелязаните задачи за изпълнение.

1. Извършен е анализ на елементите на съставите на разглежданите престъпления в материалноправен аспект и са изведени обобщения за същността на престъпленията против живота и здравето на хората, извършени при професионална непредпазливост.

2. Обобщени са обстоятелствата, подлежащи на установяване и доказване посредством конкретизиране на съдържанието им по съставите на престъпленията по чл. 123 и 134 НК.

3. Посочени и обсъдени са първоначалните следствени ситуации според вида на изпълняваната дейност, свързана с увреждането на пострадалия и са обобщени типичните общи и частни версии, вкл. са формулирани свързаните с тях задачи за разследващите - разследващи полицаи, следователи и полицейски органи по разследването на тези престъпления, с оглед постигане на максимална ефективност във всички фази на разследването.

4. Посредством извършен анализ на типичните способности и средства, използвани при разследване на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК, вкл. и необходимостта от взаимодействие със структурите на МВР са изведени общи препоръки и насоки в дейността на разследващите органи в работата им при установени престъпни посегателства от разглеждания вид.

5. Извършено е своеобразно систематизиране на областите и сферите на дейност, в които най-често се допуска причиняването на смърт и телесни увреждания в резултат на професионална непредпазливост, и са обобщени причините и условията, обуславящи извършването на този вид престъпления.

6. Разработени са научнообосновани препоръки с цел повишаване ефективността при разследването на престъпления, извършени при професионална непредпазливост.

7. Изводите, които могат да бъдат направени въз основа на проведените емпирични изследвания на дела, образувани и водени в Русенски съдебен район, както и от анализа на анкетни карти, попълнени от разследващи полицаи от половината от областните дирекции на МВР в страната, могат да бъдат сведени до няколко обобщаващи заключения и препоръки, а именно:

7.1.Необходимост от добра теоретична подготовка на разследващите и провеждане на обучения за тактиката на разследване на разглежданите престъпления. Нуждата от такова обучение ясно личи от изследваните протоколи за проведени действия по разследване, в част от които се наблюдава непознаване на значимите и относими към предмета на разследване обстоятелства и факти, респ. неотразяването им в тези протоколи, а в отделни дела - липсата и непровеждането на отделни процесуални

действия, което е довело до опорочаване на цялостното разследване. От друга страна, в препоръките, дадени от разследващите в попълнените анкетни карти, немалък дял от тях – 27 % сочат необходимостта от провеждане на такива обучения, както и изготвяне на методика за разследване на престъпления от указания вид.

7.2. Преди посещаване на местопроизшествие при получено съобщение за престъпление по чл. 123 НК и чл. 134 НК екипът, който е сформиран, за да отиде на място следва да разполага с богата изходна информация, свързана с настъпилото събитие. Анализът на изследваните дела сочи към тенденция в обратна посока, а именно: разследващите са посещавали местопроизшествия, без да са запознати с естеството на извършваната дейност, респ. не са привлекли своевременно специалист от съответната област като технически помощник, който да ги подпомага в процеса на извършване на оглед; образувани са дела за увреждане при професионална непредпазливост, без предварително да са били изяснени видът и степента на телесна повреда (тежка или средна такава), което при липса на посочения елемент от състава на тези престъпления неизбежно е довело до последващо прекратяване на наказателното производство с постановление на прокурора; образувани са досъдебни производства по чл. 123 НК, респ. чл. 134 НК само защото в сигнала за извършено престъпление се сочи, че пострадалият е бил на работното си място или в работна среда към момента на настъпване на увреждането, без да е изследвано дали и доколко това увреждане е причинено във връзка с изпълнявана правно регламентирана дейност или се касае за битов инцидент.

7.3. Необходимост от изчерпателно и детайлно проучване и познаване на специалните норми, регулиращи конкретната дейност, във връзка с изпълнението на която е причинено увреждането;

7.4. Нужда от своевременна и правилна преценка за вида и естеството на съответната съдебна експертиза, с изготвянето на която ще бъдат дадени отговори на въпроси, свързани с предмета на доказване.

IV. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В частните методики за разследване на отделните видове престъпления данните, получени въз основа на събран емпиричен материал, личния опит на автора, проучената съдебна практика и съобразяването с утвърдените общи теоретични постановки, подпомагат структурирането на своеобразен модел и формиране на цялостен подход към практическото приложение на разглеждания предмет на изследване. Очертани и изградени под формата на частна методика, тези данни получават приложение в практиката и служат като основа за изграждане на версии, планиране на разследването, създаване на препоръки за най-ефективни действия по разследване и тактиката за тяхното провеждане.

Настоящото изложение, разработено като частна криминалистическа методика за разследване на смъртни случаи и телесни повреди, настъпили при упражняване на правнореглиментирана дейност, представлява своеобразна форма на обобщаване на научно утвърдени в теорията познания и обобщени резултати от проведените изследвания и изведените въз основа на тях препоръки за практическата дейност по разкриване и разследване на тези престъпления. Форма на обобщаване и препоръки, която не може и не следва да се приема като универсален модел за разследване, най-малко поради многообразието на средата, в която се развиват разглежданите непредпазливи посегателства и условията, обуславящи извършването им. Със сигурност обаче настоящата разработка може да разкрие възможности за решаване на поставените в конкретно дело задачи, посредством доброто познаване на изведените понятия, най-често срещаните следствени ситуации, типичните характеристични и

криминалистически значими данни за разглежданите престъпления, обсъдените въпроси, свързани с образуване на наказателно производство и насоките за извършване на отделни действия по разследване в хода на провеждане на това производство; да допринесе за преодоляването на срещаните в процеса на работа трудности при разследване на указаните престъпни посегателства, което от своя страна би подпомогнало разследващите и правоприлагащи органи в цялостната им дейност, свързана с тези престъпления.

Разследването на престъпления по чл. 123 НК и чл. 134 НК има свои особености, които разследващите трябва да познават. Единствено по този начин ще могат да вземат съвременни и тактически правилни решения с оглед постигане задачите на всяко разследване.

С постигането на набелязаната цел и изпълнението на поставените задачи, дисертационния труд предоставя нови възможности в посока към оптимизиране дейността по разкриване и разследване на престъпни посегателства от разглеждания вид, с подчертан стремеж към повишаване знанията и практическите умения на полицейските, разследващите и правоприлагащите органи, които са направили своя избор да се посветят на тази дейност.

V. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ НА АВТОРА, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

- Статия на тема: „Детето – пострадал от престъпление“, *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*, Виена, бр. 3-4, 2015 год.
- Статия на тема: „Съдебните експертизи при разследването на престъпления срещу личността, извършени при професионална непредпазливост“. сп. „Общество и право“ – бр. 8/2016 год.;
- Студия със заглавие: „Наказателно правна характеристика на престъпленията убийство и телесни повреди, извършени в условията на професионална непредпазливост“ - под печат - Университетско издателство при Русенски университет – ISBN № 978-619-7092-08-0
- Доклад на тема: Обстоятелства подлежащи на изясняване и доказване при разследване на убийство и телесни повреди в условията на професионална непредпазливост. Участие в Научно-практическата конференция, посветена на живота и делото на проф. д-р Георги Боянов – м. ноември 2015 год., гр. Русе.
- Доклад на тема: Характерни следствени ситуации при разследване на промишлени аварии с пострадали лица. Сборник доклади от Международна научно приложна конференция, рег. № 8089/10.09.2016 г. на Академия на МВР. Участие в Международна научно приложна конференция: „Приложни аспекти в разкриването и разследването на престъпления“ – 15 -17 април 2016 год., гр. Пловдив;
- Доклад на тема: „Значението на огледа на местопроизшествие при разследване на промишлени аварии“. Сборник програма и резюмета. Русенски университет и Съюз на учените - Русе, 2016 г. Участие в 55-та годишна научна конференция на Русенски университет: „Интелигентната специализация – иновативна стратегия за регионална икономическа трансформация“ – 28. 11.2016 год. - 29.11.2016 год., гр. Русе.
- Доклад на тема: „Престъпления против личността, извършени при професионална непредпазливост. Причини и условия, обуславящи извършването им“. Участие в Научно-приложна конференция на тема: „Ролята на Криминологията и сродните ѝ науки в противодействието на престъпността“, проведена на 10.06.2017 год. гр. Русе, Русенски университет.

- Изготвяне на лекционен курс, предвиден за обучение на разследващи полицаи в структурните звена на всички 28 областни дирекции на МВР в страната на тема „Ролята на съдебните експертизи при разследване на престъпления срещу личността, извършени при професионална непредпазливост“ в рамките на 2 учебни часа (90 мин.), включен в задължителната програма за учебната 2017 година. Курсът е одобрен и утвърден от ГДНП при МВР.

VI. БИБЛИОГРАФИЯ

В дисертацията са посочени 135 източника и интернет ресурси, 60 от които са пряко цитирани в текста.

VII. АНОТАЦИЯ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК

This thesis contains the methods for investigating cases of death and personal injuries caused in relation to performing an activity regulated by law. A main argument when selecting this topic is the public significance of the researched issue, as well as the practically established weaknesses in the process of solving and investigating these offences. The research encompasses an analysis of the terms and concepts used in relation to the work of the investigation and law enforcement bodies, determination of the term ‘professional negligence’, discussion of the criminally significant elements of these offences, as well as issues related to planning the investigation, making versions and performing particular actions in the course of this investigation. For the make of the thesis were carried out two empirical researches – the one through the analysis method that encompasses research of the held and completed on the territory of the Ruse Court District criminal proceedings pursuant to sec. 123 and sec. 134 of the Criminal Code within a period of six months. The other research represents a survey carried out on the territory of half of the Regional Police Departments in the country in which 70 investigators participate. The conclusions, as well as the established relations between some of them are summarized and presented both in the circumstantial part, and in the particular annexes to the dissertation.

Nevena Ivanova Ruseva, PhD student at the Academy of the Ministry of Interior, Faculty of Police, specialty ‘Forensic science’.